

Huvudman

Söderhamns kommun
barn.larandenamnden@soderhamn.se

Beslut

Datum 2025-04-11

Dnr SI 2025:71

Sida 1 (5)

Ärendet

Tematisk tillsyn av tillgång till läroböcker och andra läromedel vid grundskolan Bergviksskolan årskurs 4–9 i Söderhamns kommun

Beslut

Föreläggande

Skolinspektionen förelägger med stöd av 26 kap. 10 § skollagen (2010:800) Söderhamns kommun att senast den **13 juni 2025** ha vidtagit nedan angivna åtgärder avseende brister rörande tillgången till läroböcker. De vidtagna åtgärderna ska senast samma dag skriftligen redovisas till Skolinspektionen.

Om Söderhamns kommun inte följer detta föreläggande kan mer ingripande sanktioner komma att aktualiseras.

Beslutet om föreläggande gäller omedelbart enligt 26 kap. 10 § tredje stycket skollagen. Beslutet om föreläggande får enligt 28 kap. 2 och 18 §§ skollagen inte överklagas.

Söderhamns kommun ska vidta följande åtgärder

Tillgång till läroböcker och andra läromedel

1. Se till att köpa in läroböcker i samhällsorienterande ämnen så att eleverna har tillgång till de läroböcker som behövs för en för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. (1 kap. 3 § skollagen, 10 kap. 10 § skollagen, Lgr22, 2.2 Kunskaper, 2.8 Rektorns ansvar, och 5 Kursplaner)

Redovisning av åtgärder

Redovisningen av de vidtagna åtgärderna skickas via e-post till skolinspektionen.umea@skolinspektionen.se eller per post till Skolinspektionen, Box 3177, 903 04 Umeå. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för ärendet (SI 2025:71) i de handlingar som sänds in.

Om ärendet

Skolinspektionen genomför under vårterminen 2025 en tematisk tillsyn för att kontrollera om verksamheten vid de skolor som ingår i tillsynen uppfyller författningarnas krav avseende tillgång till läroböcker och andra

läromedel. Bergviksskolan årskurs 4–9 i Söderhamns kommun ingår i den tematiska tillsynen.

Tillsynen har genomförts genom besök på skolenheten den 19 februari 2025. Tillsynen har omfattat tillgången på läroböcker och andra läromedel i samhällsorienterande ämnen¹ (SO) i årskurs 7–9. Som en del av tillsynen har elever, lärare och rektorn intervjuats. Dokument har granskats, bl.a. elevscheman, lista över vilka läromedel som används och en förteckning över lärarnas behörighet. Huvudmannen har getts tillfälle att yttra sig över allt material av betydelse för beslutet.

Motivering av beslutet

Skolinspektionen redogör först för de omständigheter som framkommit i tillsynsutredningen och som ligger till grund för myndighetens bedömning, därefter anges de bestämmelser som tillämpas och slutligen redovisar Skolinspektionen sin bedömning i det här fallet.

Föreläggande

Tillgång till läroböcker och andra läromedel

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Av intervjuer med elever, lärare och rektorn framgår att eleverna inte har tillgång till läroböcker i de olika SO-ämnena. Eleverna arbetar inte med läroböcker under lektionerna och har heller inte möjlighet att ta hem någon lärobok. Lärarna uppger att det inte finns behov av detta eftersom eleverna får tillgång till kopierat och inskannat material. De elever som vill kan få tillgång till läromedel via en inläsningstjänst på sina datorer, vilken de även kan använda hemma.

Lärarna uppger att de själva arbetar med flera olika läroböcker. Eftersom det endast finns ett exemplar per lärobok har eleverna dock inte tillgång till dessa, utan får istället materialet sammanställt. Detta sker genom att lärare genomför genomgångar och presentationer, skapar uppgifter och instuderingsfrågor utifrån läroböckerna, vilka skickas ut till eleverna via digitala kanaler. Lärarna lägger även till fördjupningsuppgifter. Lärarna

¹ Geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap.

uppges att detta tillvägagångssätt skapar förutsättningar för att anpassa materialet till eleverna.

Rektorn uppges att hen bedömer att tillgången till undervisningsmaterial är tillräcklig, då lärarna sammanställer material åt eleverna och bland annat därigenom säkerställer att kursplanernas centrala innehåll ingår i undervisningen. Rektorn följer upp hur undervisningen genomförs och vilka resultat eleverna uppnår, detta bland annat genom observationer av undervisningen och samtal med lärarna. Rektorn uppges i intervju att elevens tillgång till undervisningsmaterial är beroende av vad läraren sammanställer vilket innebär att undervisningsmaterialet varierar och att eleverna får olika förutsättningar. Rektorn uppges vidare att vissa elever har frågat efter läromedel.

Rättslig reglering

Enligt skollagen avses med följande definitioner

- lärobok: tryckt läromedel, med eller utan digitala komponenter,
- läromedel: helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen, som överensstämmer med relevanta delar av tillämplig kurs-, ämnes- eller ämnesområdesplan och läroplanen, och som är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art,
- lärverktyg: läroböcker, andra läromedel och andra tryckta eller digitala verk samt utrustning och material som används i undervisningen (1 kap. 3 § skollagen).

Utbildningen ska vara avgiftsfri. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål (10 kap. 10 § skollagen).

Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål och får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang (Lgr22, avsnitt 2.2 Kunskaper).

Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål (Lgr22, avsnitt 2.8 Rektors ansvar).

Av förarbeten framgår att elevers rätt till läromedel ska tydliggöras i skollagen, bland annat anges följande. Läromedel är betydelsefulla för elever och lärare. Bland annat kan ändamålsenliga läromedel skapa

sammanhang och ge en överblick över kunskapsområden och på så sätt främja lärandet. Eleverna får genom läromedel också successivt alltmer utmanande uppgifter och texter, vilket gynnar deras kunskapsutveckling. Läromedel kan främja elevers enskilda och självständiga arbete men också bidra till ökad interaktion så att de kan utveckla kunskaper tillsammans. Texter och bilder kan därtill väcka elevernas intresse och vilja att lära sig mer om olika områden. I ändamålsenliga läromedel finns ofta alternativa uppgifter, texter och annat material som är anpassat för både elever i behov av stödinsatser och för elever som kommit längre i sin kunskapsutveckling och behöver utmaning. På så vis underlättar läromedel lärarens arbete med att möta elevers behov och förutsättningar. Läromedel skapar också tydlighet för eleverna och kan därmed bidra till att främja ordning och studiero. (...) Väl fungerande läromedel erbjuder ett värdefullt stöd under både planering och genomförande av undervisning. Det minskar lärarens arbetsbelastning och administrativa börda, vilket ger lärare möjlighet att lägga tid på andra viktiga aspekter av yrkesutövningen, som t.ex. att stödja eleverna och utveckla undervisningen (prop. 2023/24:21, s. 29 f.).

I förarbetena anges vidare att lagtexten ska tolkas mot bakgrund av att utbildningen enligt 1 kap. 5 § tredje stycket skollagen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Ordet "behövs" innebär vidare att en elev ska ha tillgång till det som eleven behöver för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Det behöver inte innebära att en elev samtidigt ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg i alla undervisningssituationer utan hänsyn måste tas till vad som är lämpligast i respektive situation. Det handlar om vad som är lämpligast både i den aktuella årskursen och i det aktuella ämnet, t.ex. om det är ett praktiskt ämne såsom slöjd eller om det är ett teoretiskt ämne (prop. 2023/24:21, s. 45).

Av förarbetena framgår att formuleringen att eleverna ska "ha tillgång till" de läroböcker som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål innebär att eleverna t.ex. ska få möjlighet att ta med läroböckerna hem så att eleverna kan repetera, läsa på och gå tillbaka till det som läraren belyst i undervisningen och på så sätt fördjupa och befästa sina kunskaper (prop. 2023/24:21 s. 46).

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Söderhamn kommuns verksamhet vid Bergviksskolan årskurs 4–9 inte uppfyller författningarnas krav avseende tillgång till läroböcker vid grundskolan.

Av utredningen framgår att eleverna inte har tillgång till läroböcker under lektionstid och att det inte finns möjligheter för elever att låna hem läroböcker. Lärarna utgår i sin undervisning från läroböcker, men

läroböckerna finns endast i enstaka exemplar. Eleverna får istället använda bland annat lärarnas presentationer och uppgifter samt inskannade eller kopierade delar av läromedel. Vid skolan finns även talböcker som är avsedda för elever som har en funktionsnedsättning som påverkar läsandet.

Genom lagändringar i skollagen som trätt i kraft den 1 juli 2024 har elevernas rätt till läromedel tydliggjorts och syftet är att elevernas tillgång till ändamålsenliga läromedel ska öka (prop. 2023/24:21, s. 36). I läroplanen har också införts bestämmelser om rektorns och lärarens ansvar för att eleverna får använda läromedel i undervisningen. Av förarbetena framgår vidare bland annat att formuleringen att eleverna ska "ha tillgång till" de läroböcker som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål innebär att eleverna t.ex. ska få möjlighet att ta med läroböckerna hem.

Skolinspektionen konstaterar att eleverna i högstadiet på Bergviksskolan inte har tillgång till läroböcker eller andra läromedel i SO. Skolinspektionen bedömer, mot bakgrund av att lärarna i undervisningen utgår från läroböcker, att läroböcker behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Att endast lärarna har tillgång till läroböcker överensstämmer inte med skolförfattningarnas krav på att eleverna ska ha tillgång till och få använda läromedel. Skolinspektionen bedömer att det är en brist att eleverna inte får använda läroböcker i undervisningen och inte heller får möjlighet att ta med läroböcker hem. Skolinspektionen bedömer sammantaget att Bergviksskolan, när det gäller SO, inte uppfyller författningarnas krav avseende att eleverna ska ha tillgång till och få använda läroböcker som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.

Val av ingripande

Skolinspektionen får förelägga en huvudman som står under dess tillsyn att fullgöra sina skyldigheter, om verksamheten inte uppfyller de krav som följer av de föreskrifter som gäller för verksamheten (26 kap. 10 § skollagen).

Söderhamn kommuns verksamhet vid Bergviksskolan åk 4–9 uppfyller inte författningarnas krav. Det finns därför skäl att förelägga Söderhamns kommun att fullgöra sina skyldigheter och vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna.

Beslutet är fattat av utredare Cecilia Winberg.

Utredare Ulf Pantzare har varit föredragande i ärendet. I ärendets slutliga handläggning har även regionjurist Linnea Lundberg medverkat.